

Asia: VN/6802/2020

Valtiovarainministeriön lausuntopyyntö arviomuistiosta digitaalisen henkilöllisyyden kehittämiseksi

1) Kommentit arviomuistiossa esitetystä tulevaisuuden visiosta

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kehitysvammatuki 57 ry toimii kehitysvammaisten ihmisten, heidän perheidensä ja läheistensä edunvalvonta- ja tukiyhdistyksenä sekä edistää kehitysvammaisten ihmisten mahdollisuuksia toimia yhteiskunnan tasa-arvoisina ja täysivaltaisina jäseninä. Kehitysvamma on ymmärtämisen alueella oleva ominaisuus, minkä takia kehitysvammaisten henkilöiden kognitiiviset taidot eivät ole samanlaiset kuin muulla väestöllä.

Digitaalisen henkilöllisyyden tunnistautumisen kehittäminen on tärkeää, koska sähköisten palvelujen käyttäminen lisääntyy ja siirtyy yhä enemmän verkkoon. Digitaalinen lompakko on siihen hyvä ratkaisu. Sen tulee sisältää kaikki henkilöä koskevat vahvaa tunnistautumista edellyttävät tiedot kuten passi, henkilökortti, erilaiset luvat, valtakirjat, esim. edunvalvontaa koskevan oikeuden sekä mahdolliset edunvalvontavaltuutukset. Digitaaliseen lompakkoon liitettävät vahvaa tunnistautumista koskevat oikeudet myöntää viranomainen. Digilompakon käyttäjä voi lisätä sinne itse määrittämiään eri sovellusten salasanoja.

Yhdistyksemme kommentoi asiaa erityisesti kehitysvammaisten ja muiden vastaavaa laaja-alaista tukea tarvitsevien henkilöiden näkökulmasta. Kommenttimme koskevat myös vanhuksia ja muistisairaita. Pidämme hyvänä sitä, että arviointimuistiossa on otettu huomioon YK:n yleissopimuksen asettamat tavoitteet ja velvoitteet. Ne eivät toteudu tällä hetkellä esimerkiksi kaikkien ihmisten oikeutena peruspankkipalveluihin, koska pankit eivät anna verkkopankkitunnuksia kaikille kehitysvammaisille henkilöille. Lain mukaan pankki ei saisi kuitenkaan kieltäytyä antamasta verkkopankkitunnuksia muulloin kuin silloin, kun epäillään rahanpesua tai terrorismia.

Osa kehitysvammaisista henkilöistä kykenee hoitamaan itse asiansa verkossa, mutta suuri osa tarvitsee siihen tukea tai ei kykene hoitamaan asioitaan lainkaan itsenäisesti. Arviomuistiossa mainitut kyselyyn osallistuneet henkilöt (96 vastaajaa, kohderyhmä 50 000) ovat vain murto-osa sähköisten järjestelmien käyttäjien osajista ja se kertoo sähköisten järjestelmien käyttäjien vähäisyydestä. Osa kehitysvammaisista henkilöistä ei osaa lukea tai kirjoittaa eikä heillä ole verkkoyhteyksiä. Kehitysvamma vaikeuttaa asioiden ymmärtämistä. Samat ongelmat koskevat osaa ikäihmisiä ja etenkin muistisairaita.

Vammaisten henkilöiden läheisten on hankalaa hoitaa nuorten ja aikuisten sähköistä asiointia esim. Kelassa, terveysasioissa ja verottajan kanssa, koska tunnistautuminen on ongelmallista.

Pankit eivät myönnä kaikille verkkopankkitunnuksia koska myönnettyjä verkkopankkitunnuksia ei saa luovuttaa toisen henkilön käyttöön. Asioiden hoitaminen hankaloituu erityisesti silloin, kun kyseessä on täysi-ikäinen vammaisen henkilö. Asiointin sujuvuudessa virastoissa on alueellisia eroja. Pienillä paikkakunnilla, joissa asiakas ja tämän läheinen tukihenkilö tunnetaan, asiointi saattaa olla helpompaa kuin suurissa kaupungeissa.

Vammaisen henkilön asioita hoidettaessa käytetään usein valtakirjoja. Kehitysvammaisen valtakirjan allekirjoittaja ei aina ymmärrä valtuutuksen merkitystä. Tämä tarkoittaa sitä, että valvonnan puutteiden takia on vaarana, ettei henkilön itsemääräämisoikeus tosiasiallisesti toteudu.

Arviointimuistiossa todetaan, että ”edunvalvonnan määrääminen on viimesijainen keino järjestää tietyn henkilön asioiden hoito”. Se on tällä hetkellä kuitenkin ainoa läpinäkyvä toimintamalli, sillä Digi- ja väestötietovirasto valvoo edunvalvonnassa olevien ihmisten asioiden hoitamista. DVV pyrkii rajoittamaan edunvalvontapäätöksiä tekemistä, koska halutaan tukea vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta. Tavoite on sinänsä hyvä ja se on YK:n vammaissopimuksen mukainen. Tosiasia on kuitenkin, että osa kehitysvammaisista, vanhuksista ja muistisairaista henkilöistä tarvitsee edunvalvojan tai edunvalvontavaltuudet saaneen henkilön tukemaan heitä sähköisessä asiointissa ja päätöksenteossa.

Läheiset eivät tunne edunvalvontajärjestelmää hyvin. Edunvalvonnassa oleva henkilö ei menetä oikeustoimikelpoisuuttaan, vaan häntä koskevat päätökset pitää tehdä yhdessä tai hän voi tehdä ne itsenäisesti. Edunvalvojalla on oikeus perua mahdolliset huonot taloudelliset sitoumukset, joita päämies on tehnyt. Arviointimuistion lähdeaineiston mukaan edunvalvojien ja edunvalvontavaltuutusten määrä on kasvanut tilaston mukaan 60 000:sta lukemaan 80 000. Lukema ei ole vähentynyt päivittäisestä tavoitteesta huolimatta. Laajat valtuudet sallivia edunvalvontapäätöksiä ei tehdä mielellään, kuitenkin niiden määrä on kasvussa. Yhdistyksemme saamien tietojen perusteella yleisistä edunvalvojista on kielteisiä kokemuksia ja ne ovat lisääntyneet viime aikoina asiakasmäärien kasvun takia.

Digi- ja väestötietoviraston pitää luoda digitaalisen lompakon käyttämisessä järjestelmä, jolla toisen henkilön puolesta asioivan henkilön toiminta tehdään läpinäkyväksi ja luotettavaksi.

2) Kommentit arviomuistiossa esitettyyn toiminnalliseen ratkaisuun

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Yhdistyksemme pitää hyvänä, että digitaalisen henkilöllisyyden tunnistautumista kehitetään. Asiassa on useita ratkaisuja odottavia ongelmia. Vammaisten, vanhuksien ja muistisairaiden henkilöiden osalta pitää selvittää erityisesti toisen henkilön puolesta digilompakkoa käyttävän henkilön vastuu- ja valvontakysymykset. Toisen henkilön puolesta asioita hoitavan henkilön digitaaliseen lompakkoon sisällytetty edunvalvontapäätös tai edunvalvontavaltuuus voi olla ratkaisu hoitaa esim. kehitysvammaisten ihmisten asioita.

Digilompakon käyttämisessä pitää ottaa huomioon kohtuulliset mukautukset, jotta kehitysvammaisen ihminen pystyy käyttämään sitä. Järjestelmässä tulee toteutua yhdenvertaisuus ja esteettömyys myös kognitiivisen saavutettavuuden osalta. Tällä tarkoitetaan sitä, että tiedon tulee olla riittävän ymmärrettävää. Järjestelmän käyttäminen edellyttää tarvittavia välineitä ja niiden käyttötaitoa. YK:n vammaisyleissopimus edellyttää tuetun päätöksenteon lisäämistä edistämään vammaisen henkilön osallisuutta. Tuettua päätöksentekoa koskevaa lainsäädäntöä ei vielä ole.

Valtion aktiivisuus sähköisen tunnistautumisen kehittämisessä on tärkeää senkin takia, että pankeilta ostetun verkkopankkitunnuspalvelun käyttäminen julkisiin palveluihin kirjautumiseksi maksaa valtiolle vuosittain miljoonia euroja. Yhdistyksemme pitää hyvänä sitä, että arviointimuistiossa on pohdittu pankkien mukaan ottamista ratkaisemaan tämän hetken ongelmaa eli verkkopankkipalvelujen myöntämistä kaikille suomalaisille ihmisille. Pankkien nykykäytäntö ei ole yhdenvertainen kaikille kehitysvammaisille ihmisille.

Arviointimuistiossa esitetty ajatus, että kolmas sektori voisi kouluttaa kohderyhmänsä ihmisiä digitaalisten välineiden ja taitojen oppimiseen on hyvä ajatus. Vammaisjärjestöt kouluttavat vammaisia ihmisiä tälläkin hetkellä mm. digitaitojen oppimisessa. Niitä taitoja opetellaan kouluissa, mutta kaikille kohderyhmän ihmisille se ei takaa riittäviä digitaitoja.

3) Kommentit arviomuiston sisältämästä oikeudellisesta arviosta

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Digitaalisen henkilöllisyyden tunnistautumisen eli digitaalisen lompakon toteuttaminen tulevaisuudessa edellyttää kommentteissamme mainittuja oikeuksia koskevien useiden lakien muuttamista. Toivomme, että vammaisjärjestöjä kuullaan tarkemmin lainsäädäntötyön edistyessä.

On tärkeää, että digitaalinen lompakko annetaan kaikille. On tärkeää myös huomioida, että kehitysvammaisen aikuinen henkilö, jolle on määrätty edunvalvoja, ei ole vajaavaltainen. Edunvalvontapäätöksestä huolimatta henkilöllä on täysi oikeustoimikelpoisuus. Sen vuoksi hänen digitaaliseen lompakkoonsa ei tule merkitä mainintaa edunvalvonnasta. Sen sijaan hänen edunvalvojansa digitaaliseen lompakkoon tulee merkitä, että hänellä on oikeus edustaa päämiestään.

4) Muut kommentit

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Yhdistyksemme toivoo, että digitaalinen lompakko toteutetaan pikaisesti ja turvallisesti ja että kehitysvammaisten ja muiden vastaavaa laaja-alaista tukea tarvitsevien henkilöiden yhdenvertaisuus tulevaisuudessa toteutuu. Kiitämme asian edistämisestä.

Sepponen Sari
Kehitysvammatuki 57 ry